

Titelgevecht

De langetermijnvisie van onderwijsministers blijft mij vervullen met verbazing. Europa, van nature toch geneigd tot imitatie, denkt met het bachelor-masterstelsel een homerun te slaan: het systeem hoeft alleen geperfectioneerd te worden, de rest komt vanzelf. Zo eenvoudig is het niet. Ik hoef Transferlezers niet uit te leggen dat voor goede studentenmobiliteit en diploma-erkenning meer nodig is dan alleen een cosmetische titeloperatie. Hier wil ik het hebben over een ander aspect: kunnen we meer dan alleen maskeren dat de V.S. qua academische prestaties voorloopt?

Dat universiteiten als Princeton en Harvard het Mekka van veel vakgebieden zijn wortelt deels in dubieuze kanten van de Amerikaanse maatschappij. Bijvoorbeeld de maatschappelijke verdeling van rijkdom: een grote bron van onderzoeksinkomsten zijn schatrijke privédonateurs. Of de kansenverschillen door sociale achtergrond: hierdoor is een differentiatie van *high schools* ongewenst, alle niveaus zitten bij elkaar. Dat maakt het ingangsniveau van Amerikaanse studenten lager dan dat van Nederlandse, zodat ‘brede’ in plaats van ‘diepe’ bachelorstudies onvermijdelijk zijn. (Opmerkelijk dat Nederland die gedachtenloos wil overnemen.) Daarbij komt dat Amerikaanse schoolverlaters relatief vaker naar *college* gaan. Het gevolg is dat alle selectie zich ophoopt in de toelating tot universiteiten, waarbij de topuniversiteiten de beste studenten krijgen en er een grote massa mindere *colleges* is. En voor kwaliteit moet grof geld worden neergeteld: het collegegeld bedraagt soms tienduizenden dollars per jaar. Arme studenten die toegelaten worden tot een *top school* moeten dus vechten om beurzen.

In Nederland zijn veel begincondities gunstiger; waarom zijn onze universiteiten dan niet internationaal toonaangevend? Hiervoor zie ik twee duidelijke oorzaken, die niet hebben geleid tot duidelijke maatregelen.

Ten eerste heeft in Nederland misplaatst egalitarisme het O&W-beleid decennialang gedomineerd. Selectie was een vies woord, en concurrentie lieten we aan barbaren over. Gemotiveerde, getalenteerde studenten kwamen, en komen, op de universiteit maar moeizaam aan hun trekken. Afgezien van het University College Utrecht – met haar eigen kinderziektes – heeft nog geen universiteit de moed getoond om studenten op hun capaciteiten te selecteren. Wat onderzoekers betreft gaan twee factoren, samenwerking en concurrentie, hand in hand. Ik ben ervan overtuigd dat alleen het bij elkaar zetten van topwetenschappers tot een inspirerende en excellente academische omgeving kan leiden. Zelf ervaar ik de onderzoekers aan Caltech als inhoudelijk

sterk en op samenwerking ingesteld; in zo'n omgeving wil ik werken. En als er geconcurrereerd moet worden om posities aan zulke universiteiten (met goede salarissen en ruime onderzoeksmiddelen), dan zet dat mensen aan tot meer productie en tot meer ambitieuze, vérstreckende projecten. Europees onderzoek is vaak degelijk maar weinig wereldschokkend, en de academici zitten vaak vastgeroest in hun posities. In Europa begint het *tenure track*-systeem pas nu voet aan de grond te krijgen, en differentiatie van salarissen is nog ver weg. Ik ken de bezwaren tegen zulk 'top-denken': regionale rol van universiteiten, banenzekerheid, de belangen van de middelmaat, 'we zijn in bepaalde disciplines goed'. Allemaal verdedigbaar, maar de prijs is hoog. Het wordt tijd dat men dat erkent.

Ten tweede is Nederland gewoon te klein; alleen de Europese ruimte biedt voldoende mogelijkheden. Yale en MIT zijn echt niet groot geworden door alleen mensen uit Connecticut en Massachusetts aan te nemen. Aan de top-universiteiten is meestal de meerderheid van de *faculty* en een groot deel van de *graduate students* niet-Amerikaans. Natuurlijk moet men dan wel wat te bieden hebben, maar juist dat kan in Europees verband worden georganiseerd. Bepaalde instellingen kunnen met Europees geld de mogelijkheid krijgen zich te ontwikkelen tot Europese topuniversiteiten. Reken maar dat dit, gecombineerd met beter gefaciliteerde studentenmobiliteitsprogramma's, een impuls aan de Europese integratie zal geven. Vergeet Centraal en Oost-Europa niet: veel van de beste studenten en wetenschappers in de V.S. komen daarvandaan, voor Europa evenzovele gemiste kansen. Intensieve Europese onderwijs- en onderzoekssamenwerking lijkt me onvermijdelijk, kansrijk, én interessant op het menselijke vlak, dus het is alleen een kwestie van mentaliteit en politieke wil.

Om me heen zie ik voortdurend jonge wetenschappers voor een verscheurende keuze staan: een academisch uitdagende omgeving in de VS, of de sociale en culturele rijkdom van Europa. Maar dat kan veranderen. Als topuniversiteiten met een Europees karakter beginnen te groeien zal de trend zichzelf versterken: een goede reputatie en goede mensen komen elkaar immers achterna. En reputatie is nodig. Aan Caltech doen in de zomer geselecteerde jongerejaars van andere universiteiten onderzoeksprojecten (Summer Undergraduate Research Fellowship). Indrukwekkend, maar zoiets werkt alleen als er wederzijdse aantrekkingskracht is.

Het bachelor-masterstelsel is een kans, geen oplossing. De kip met de gouden eieren kan een paard van Troje blijken te zijn, als Europa volaan achterover leunt en de dingen aan zich voorbij laat gaan. Als minister van

onderwijs zou ik wel weten wat te doen.

Whee Ky Ma is in 2001 gepromoveerd in de natuurkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en is nu werkzaam als postdoc in de neurowetenschappen aan het California Institute of Technology. In Nederland heeft hij zich beziggehouden met onderwijspolitiek.